

Schreeuw om ontferming

Twee rabbijnen' is een schilderij van de Joodse kunstenaar Jankel Adler (1895-1949). Zijn werk behoorde tot de vernieuwende stroming in de beeldende kunst. Hij werd geïnspireerd door de schilderijstijl van Pablo Picasso en Fernand Léger. Van 1931 tot zijn gedwongen ontslag in 1933 gaf Adler les aan de Kunstacademie in Düsseldorf, daarna vluchtte hij uit Duitsland en vestigde zich in Parijs. Toen de oorlog uitbrak nam hij in 1939 vrijwillig dienst in het Poolse leger (in ballingschap in Frankrijk). En na zijn ontslag een jaar later vestigde hij zich in Groot-Brittannië, waar hij probeerde contact te onderhouden met zijn geboorteland Polen.

In Groot-Brittannië ook heeft hij dit schilderij van de twee rabbijnen gemaakt, in 1942. Een figuratieve weergave van twee mannen in verschillende kleuren. De ruwe lijnen die de gezichten en de achtergrond van de rabbijnen doorsnijden, wijzen erop dat zij achter het prikkeldraad van een concentratiekamp ergens in Duitsland of Oost-Europa staan. Hun angstige blikken en het verband onder de hoed van de rabbijn links toont dat ze mentaal en lichamelijk gewond zijn. De twee mannen houden een tekstrol vast met daarop slechts één enkel Latijns woord, 'misericordia', 'erbarmen'. Waarom koos Adler hier niet voor het Hebreeuwse equivalent 'rachamim'?

Volgens de Joodse traditie heeft de mens van God de keuzevrijheid tussen goed en kwaad (respectievelijk: *yetser ha tov* en *yetser ha-ra*) gekregen. En dus smeken zij 'ons' om verantwoordelijkheid te nemen en het kwaad te bestrijden. De rabbijnen bidden niet tot God, maar doen een beroep op het geweten van de mens, of om preciezer te zijn: op de christelijke medemens. Vandaar de Latijnse tekst en niet de Hebreeuwse variant.

Het eerste wat mij aan het schilderij opviel, waren de wijd openstaande, schrikachtige ogen en de vale en verwonde huid. Die eerste indruk werd direct bevestigd door dat woord 'misericordia'. Een tekst waar je niet meer om heen kunt. Naar mijn mening is het een heel naakt schilderij, zonder meerdere lagen of boodschappen. Het geheel van vorm, tekst en kleur verwijst slechts naar één doel, namelijk de schreeuw om mededogen en ontferming. <

Viola Schrover (1985) studeerde aan de Radboud Universiteit Nijmegen in 2012 af als geestelijk verzorger met een masterscriptie getiteld 'De klacht van de lijdende mens. Analyses vanuit Joods perspectief', waarin ze 'weeklacht' en 'aanklacht' van het lijden onderzoekt bij Job, Levinas en Frankl.

*Jankel Adler, 'Twee rabbijnen', 1942, olieverf op doek,
85,5 x 112 cm, The Museum of Modern Art, New York
USA, schenking Sam Salz*

*In: E. van Voolen, Joodse kunst en cultuur, Zutphen,
Walburg Pers, 2006, 96-97*

